

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th May, 2023

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

O'ZBEKISTONDA QIZAMIQ EPIDEMIYASINING OLDINI OLISH UCHUN VAKSINATSIYANING AHAMIYATI

Yo'ldasheva Dildora O'ktamjon qizi

Toshmatova Shahnoza Abdusattor qizi

Sodiqova Nigora Xusanboy qizi

Quva Abu Ali ibn Sino nomidagi Jamoat salomatligi texnikumi

Annotatsiya:

Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, o'tgan yili dunyoda pandemiya sababli qizamiqqa qarshi o'z vaqtida emlanmaslik oqibatida ushbu kasallikni yuqtirish bilan bog'liq 9 millionta holat qayd etilgan. Eng yomoni, bemorlarning 128 ming nafari hayotdan ko'z yumgan. Ushbu raqamlarning o'ziyoq mazkur xastalik salomatlik uchun nechog'lik xavfli ekanini ko'rsatadi. Qolaversa, qizamiq bo'yicha dunyodagi epidemiologik vaziyat ham murakkab. Shuni e'tiborga olib, kasallik yurtdoshlarimiz o'rtasida keng tarqalishining oldini olish maqsadida mamlakatimizda 6 oylikdan 5 yoshgacha bo'lgan bolalarni qizamiq va qizilchaga qarshi milliy emlash kunlari o'tkazilmoqda.

Kalit so'zlar: virus, immunitet, KPK vaksina, diaeriya, inkubatsion davr, prodromal davr, epidemiya, gipertermiya

Qizamiq yuqish darajasi yuqori bo'lgan va og'ir kechadigan virusli kasallik bo'lib, dunyoda chaqaloqlar o'limining eng ko'p tarqalgan sabablaridan biri,

Yuqumli kasalliklar bo'yicha shifokorlar ushbu hiyla-nayrangning avj olishlari vaqti-vaqti bilan yuz berishini aytishadi. Kasallikning ko'tarilishi 5 yoki 6 yil oralig'ida sodir bo'ladi. Rossiyada so'nggi 2 yil ichida qizamiq bilan kasallanganlar soni ko'paygani hech kimga sir emas. 2017 yilning iyuliga qadar kasallikning 127 ta holati, asosan, Moskva va Dog'istonda qayd etilgan. Kasalliklar sonining ko'payishi emlashdan bosh tortish bilan bog'liq. Qizamiqni mamlakatga kirib kelishining oldini olish uchun uning 95 foiz aholisi emlanishi kerak. Chorva immuniteti deb ataladigan narsa yaratiladi. Shuningdek, u emlash kontrendikedir bo'lganlarni himoya qiladi. Va emlash qamrovini atigi 5 foizga kamaytirish kasallikni uch baravar oshiradi! Shunga o'xshash holat nafaqat Rossiya Federatsiyasida kuzatilmoqda. Evropa ham zarar ko'rmoqda. Italiya, Frantsiya, Germaniya, Belgiya, Avstriyada ko'plab yuqtirish holatlari qayd etilgan. Ruminiya ushbu holatlar orasida o'lim ko'rsatkichi bo'yicha eng yuqori ko'rsatkichga ega.

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th May, 2023

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

— Xastalikning yashirin davri 6-18 kunning tashkil etadi. U isitma ko'tarilishi, tananing barcha joyida toshma, shilliq qavatlarning yallig'lanishi kabi asosiy belgilar bilan namoyon bo'ladi. Bolada holsizlik, ko'z qizarib yoshlanishi kuzatilib, injiqlanadi. Shuningdek, ishtahasizlik, tez-tez ich ketishi, katta yoshli bolalarda esa bosh og'rig'i, qusish, burun qonashi, qorin og'rig'i kuzatilishi mumkin.

Qizamiq bolalik davridagi jiddiy virusli kasallik bo'lib, uning asosiy namoyishi toshma hisoblanadi. Qizamiq virusi havodagi tomchilar bilan osonlikcha yuqadi. Qizamiqni faqat odamlar yuqtiradi. U kasallikning dastlabki belgilari paydo bo'lishidan 5-7 kun oldin virusni ajratishni boshlaydi. Alomatlar yo'qolgandan so'ng, qizamiq virusi yana 4-5 kun davomida to'kiladi. Qizamiq kasalligi juda oson! Ushbu virus bilan emlanmagan bolaning qisqa uchrashuvidan keyin ham kasal bo'lish ehtimoli 90% dan oshadi! Ushbu kasallik juda oson bo'lishi mumkin. Infektsiyadan o'rtacha bir hafta o'tgach, bolaning tana harorati 38 - 39 darajaga ko'tariladi va uning sog'lig'i buziladi. Bola yaramaydi, o'ynamaydi, ovqat eyishni rad etadi, onasining qo'lida bo'lishga intiladi. Unda kuchli zaiflik, yo'tal, burun oqishi rivojlanadi, ko'zlari qizarib, lakrimatsiya paydo bo'ladi. Bunday alomatlar oddiy virusli infektsiya belgilari bilan osonlikcha aralashishi mumkin.

Bir qarashda qizamiq etarlicha engil kasallikka o'xshaydi. Emlashning ayrim muxoliflari hatto bu foydali deb hisoblashadi, chunki u bolaning tanasini qattiq lashtiradi. Epidemiyalar o'tmishda qoldi, chunki gigiena yaxshilandi. Qizamiq virusi chaqaloqning immunitetini jiddiy ravishda buzadi. Boshqa og'irroq infeksiyalardan himoya kamayadi. Ushbu xususiyat tufayli ko'pincha xavfli asoratlar paydo bo'ladi. Immunitet tizimi kasallikni engish uchun juda ko'p energiya sarf qiladi va oxir-oqibat tükenir. Bolaning tanasi shunchaki bakteriyalarni keltirib chiqaradigan xavfli asoratlarga dosh berishga qodir emas. Oddiy sharoitlarda chaqaloq umuman kasal bo'lib qolmasdi, ammo kuchi tugab, tanasi himoyasiz bo'lib qoladi. Ko'pincha, qizamiqning asoratlari besh yoshgacha bo'lgan chaqaloqlarda, o'spirinlarda, qariyalarda, homiladorlikning istalgan bosqichida ayollarda uchraydi. Buning oqibatlari orasida quyidagilar mavjud: qizamiq kasalligidan so'ng o'nta boladan bittasi xavfli bakteriyalar ta'sirida o'rtacha kasal bo'lib, eshitish qobiliyatini butunlay yo'qotadi; kasal bo'lgan har o'ninchi odamda kuchli diareya rivojlanadi; kasal bo'lgan 20 boladan 1 nafari pnevmoniyaga uchraydi. Bunday dahshatli asorat tufayli bolalar ko'pincha o'lishadi; mingdan bittasi og'ir virusli miya shikastlanishini rivojlantiradi, bu esa davolanib bo'lmaydigan bo'lib, to'liq harakatsizlik va aqliy zaiflikka olib keladi; qizamiq bilan kasallangan mingdan bir yoki ikki bola o'ladi.

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th May, 2023

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

Qizamiq kasallangan odamning yo‘talishi, aksa urishi orqali havo tomchi yo‘li bilan yuqadi. U odamlar gavjum joylarda (bolalar bog‘chalari, maktablar, tibbiyot muassasalari) tez tarqaladi. Kasallik virusi havoda va atrof muhitda 2 soatgacha yuquvchanligini saqlab qoladi.

Xastalik 2 yoshgacha bo‘lgan, shuningdek, yosh, nimjon bolalar uchun ayniqsa, xavfli. Eng yomoni, jajji bemorlarning har uch nafaridan birida shapko‘rlik, ensefalit, kuchli diariya (ich ketish), shu bilan bog‘liq tananing suvsizlanishi, otilar va zotiljam kabi salbiy asoratlar yuzaga keladi.

Afsuski, qizamiq virusining o‘zi keltirib chiqargan yoki ikkilamchi bakteriya tufayli paydo bo‘lgan zotiljam kasalligi eng ko‘p kuzatiladigan asorat hisoblanib, ko‘pincha xastalikning o‘lim bilan tugashiga sabab bo‘lishi mumkin. Shu bois mutaxassislar uning oldini olishda eng samarali usul sifatida emlanishni tavsiya etadi.

Qizamiqqa qarshi vaksinalarning samaradorligi juda yuqori. Kasallikka qarshi 2-martalik emlanish ko‘rsatkichi 90-95 foizni tashkil etadi. Vaksinatiya jarayonida qizamiq komponentlarini saqlovchi (K) yoki qizamiq va qizilcha komponentlari birlashtirilgan (KK) hamda qizamiq, qizilcha va tepki komponentlari birlashtirgan (KPK) vaksinalaridan tibbiyotda keng foydalaniladi.

Yurtimizda milliy emlash kalendariga asosan ushbu vaksina bilan 6 oylikdan 5 yoshgacha bo‘lgan bolalar emlanadi. Eng muhimi, O‘zbekistonda qo‘llanishga tasdiqlangan barcha vaksinalar samarali va xavfsizdir.

Qoidalarga ko‘ra, chaqaloq bir yil ichida birinchi marta qizamiqqa qarshi emlashni oladi. Vaksinatiya qilingan kundan boshlab 2-haftaning boshidan boshlab, organizm bolani infeksiyadan ishonchli himoya qilish uchun zarur bo‘lgan antikorlarni ishlab chiqaradi. Immunitet 25 yilgacha davom etishi mumkin. Vaksinatiya qilingan bolalarning 2-5 foizida immunitet etarli emas yoki immunitet tizimining maxsus reaksiyasi tufayli yoki vaksinaning sifatsizligi sababli qisqa muddatli bo‘ladi (afsuski, bu sodir bo‘ladi). Shuning uchun, 6 yoshdan 7 yoshgacha bolada qizamiqqa qarshi emlash o‘tkaziladi. Bu birinchi emlashdan immunitetni rivojlantirmagan bolalarni himoya qilishga qaratilgan. Qayta emlashdan keyingi immunitet bolalarning 99 foizida rivojlanadi. Agar qizamiq bilan kasallanmagan va emlanmagan bola infeksiyani tashuvchisi bilan aloqada bo‘lgan bo‘lsa yoki kasal bo‘lsa, u bilan aloqada bo‘lganidan keyin 72 soat ichida emlash kerak. Shunday qilib, kasal bo‘lib qolish ehtimoli kamroq. Homilador ayollar, immunitet tanqisligi bo‘lgan odamlar va 12 oygacha bo‘lgan bolalar haqida gap ketganda, ularni infeksiyadan

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th May, 2023

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

himoya qilish uchun immunoglobulin yuborilishi mumkin. Bolani qizamiqdan to'liq himoya qilish uchun taqvim bo'yicha - 12 oyda, so'ngra 6-7 yoshda emlash kerak. Keksa odamlarda ikki marta emlashni tasdiqlovchi hujjatlar bo'lishi kerak. Agar to'liq emlashning aniqligi bo'lmasa, u holda qonda qizamiqqa qarshi antitellar darajasini aniqlash mumkin. Agar mavjud bo'lsa, emlashga arzimaydi. Qizamiqqa qarshi antikorlar bo'lmagan taqdirda, 1 oylik oraliqda 2 dozada emlash tavsiya etiladi. Yoki siz faqat bir marta emlashingiz mumkin. Vaksinaning minimal dozasi zarar qilmaydi, ammo immunitetni oshiradi.

Qizamiqni oldini olish uchun quruq (muzlatilgan quritilgan) vaksinalar qo'llaniladi. Ular tirik shaklda qizamiq virusini o'z ichiga oladi, ammo u kasallik keltirib chiqara olmaydi (patogen bo'lmaydi) Ushbu vaksinalar susaytirilgan vaksinalar deb ataladi. Rossiyada o'z ishlab chiqarishidagi parotit-qizamiqqa qarshi emlash va monovalent vaksina qo'llaniladi. Ikkinchisida faqat qizamiq virusi mavjud. Priorix vaksinasi Belgiyada ishlab chiqariladi va qo'shimcha ravishda viruslar va parotitlarni o'z ichiga oladi. Rossiya vaksinasini ishlab chiqarishda qizamiq virusi yapon bedana embrionlari hujayralarida, Belgiya vaksinasi esa tovuq embrionlari hujayralarida o'stiriladi. Tovuq tuxumiga alerjisi bo'lgan odamlar uchun bu xususiyatni hisobga olish kerak. Shuningdek, vaksinalar Hindiston, AQSh, Frantsiyada ishlab chiqariladi. Qizamiq, parotit, qizilcha, suvchechakdan zudlik bilan himoya qiladigan vaksina mavjud, ammo u Rossiyada ro'yxatdan o'tmagan. Barcha vaksinalar erituvchi bilan birga keladi. Saqlash muzlatgichda 2 - 8 daraja haroratda amalga oshiriladi. Quyosh nurlari vaksinada qizamiq virusini yo'q qilishi mumkin, shuning uchun u qoraytirilgan shisha idishlarda bo'ladi. Agar otalarning o'zlari qizamiqqa qarshi emlashni dorixonada sotib olsalar, saqlash sharoitlarini buzmaslik uchun uni maxsus termik idishda yoki muzli termosda klinikaga etkazish kerak.

Faqat kamdan-kam hollardagina malham yuborilgan joyda og'riq, sezgirlikning oshishi kabi yengil nojo'ya ta'sirlar kuzatilishi mumkin. Agar bolada shunday belgilar namoyon bo'lsa, darhol oilaviy shifokorga murojaat qilish maqsadga muvofiq.

Qizamiqdan eng yaxshi himoya bu qizamiq-parotit-qizilchaga (KPK) qarshi emlanishdir. KPK vaksinasi qizamiqning barcha shtammlaridan uzoq muddatli himoyani ta'minlaydi.

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th May, 2023

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

1963 yilda qizamiqqa qarshi vaksina va keng tarqalgan emlash kiritilishidan oldin, har 2-3 yilda bir marta katta epidemiyalar bo'lgan. Har yili dunyoda 2,6 million kishi qizamiqdan vafot etgan.

2018 yilda dunyo bolalarining qariyb 86 foizi tug'ilgan kunida muntazam tibbiy yordam ko'rsatish orqali qizamiqqa qarshi vaksinaning birinchi dozasini olgan. 2000 yildan 2018 yilgacha butun dunyo bo'ylab qizamiqqa qarshi emlash natijasida 23,2 million o'limning oldi olindi.

Qizamiq hali ham dunyoning ko'p joylarida keng tarqalgan. Xavfsiz va samarali vaksina mavjudligiga qaramay, 2018 yilda dunyo bo'ylab 140 ming kishi, asosan bolalar va o'smirlar vafot etdi.

Farzandni himoyasini ta'minlash uchun O'zbekiston milliy emlashlar taqvimiga muvofiq KPK vaksinasining ikki dozasi bilan emlanishi kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. <https://tltaudit.ru/uz/myocardial-infarction/privivki-protiv-kori-v-kakom-vozhraze-delayut-privivka-protiv/>
2. <https://xs.uz/uz/post/>
3. <https://top.uz/uz/uslugi/vaktsinatsiya-protiv-kori>

